

Välfärdsbarometer 2008

Innehåll

Inledning	2
Hälsan och tryggheten vid sjukdom	4
Arbetslivet och tryggheten vid arbetsskada	9
Arbetsmarknaden och tryggheten vid arbetslöshet	13
Familjelivet och tryggheten vid föräldraledighet	17
Döden och tryggheten för efterlevande	19
Ålderdomen och tryggheten som pensionär	22
Svenskarnas förtroende för den offentliga välfärden	25
Slutsatser	29

Inledning

Förra året publicerade Folksam rapporten *Är du snuvad på tryggheten* där vi granskade försäkringsskyddet för olika grupper på arbetsmarknaden och särskilt för anställda och företagare som saknar kollektivavtal.

Ett område som därtills hade varit bristfälligt belyst. Det förklarar kanske varför rapporten väckte förhållandevis stor uppmärksamhet och en bred efterfrågan bland allmänhet och kunder.

Därför har vi valt att i denna rapport gå vidare på den inslagna vägen, men samtidigt passa på att bredda perspektivet. Utöver en uppdatering av beräkningarna för försäkringsutfallet vid olika händelser, har vi kompletterat rapporten med en undersökning om svenskarnas "konsumtion" av socialförsäkringssystemets förmåner, och på vilket sätt dessa svarar mot deras behov och önskemål.

Vi begränsar vår undersökning till förvärvsarbetade personer i åldrarna 18-65 år och huvudsakligen till inkomstbaserade försäkringsförmåner. Det vill säga sådana som utgår vid frånvaro från arbetet på grund av sjukdom, arbetsskada, arbetslöshet, föräldraledighet, dödsfall eller pensionering. Till vår hjälp har vi haft Synovate som har genomfört 1 068 intervjuer under perioden 19-28 augusti i år.

Vi har valt att kalla rapporten för *Välfärdsbarometern 2008*. Vår avsikt är att under en period återkomma årligen med denna publikation.

Håkan Svärdman

Välfärdsanalytiker på Folksam

Hälsan och tryggheten vid sjukdom

Sammanfattning

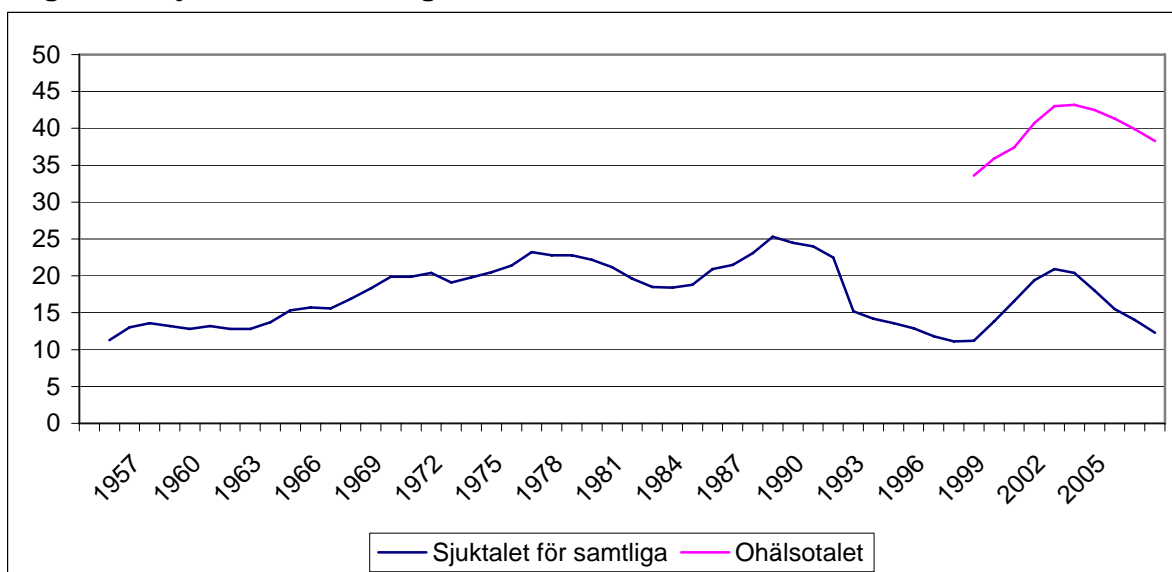
- Historiskt låg sjukfrånvaro kan bli ännu lägre
- Standardtryggheten i sjukförsäkringen urholkas på grund av sänkt ersättning och högre skatt
- Staten tar hem 50 miljarder kronor i överskott från sjukförsäkringen
- Fyra av tio förvärvsarbetare klarar högst 6 månaders sjukskrivning med bibehållen standard.
- Tre av tio förvärvsarbetande har en privat sjukförsäkring.

Rekordlåg sjukfrånvaro kan bli lägre

De senaste tjugo åren har sjukfrånvaron i landet åkt bergochdalbana och nått både sin högsta och lägsta nivå sedan den allmänna sjukförsäkringen infördes år 1955.

Toppen nåddes år 1988 då sjuktalet¹ var 25 dagar per försäkrad. Sju år senare sjönk det till 11 dagar. Inom mindre än sex år fördubblades dock sjuktalet till 22 dagar för att återigen inom en sexårsintervall sjunka till 10 dagar. Kvinnor tar i anspråk 65 procent av hela sjukpenningensvolymen. Enligt Konjunkturinstitutet senaste prognos kommer sjuktalet att minska till 8 dagar år 2010. Den främsta anledningen till detta är tre genomgripande förändringar i sjukförsäkringens regelverk, som Riksdagen beslutade i början av juli i år.

Diagram 1: Sjuktalet för samtliga försäkrade mellan åren 1955 till 2008

Källa: Försäkringskassan

För det första infördes en tidsgräns för sjukpenning den 1 juli i år. Om det inte finns synnerliga skäl, så ska den försäkrade inte kunna lyfta mer än 914 ersättningsdagar i form av sjukpenning eller så kallad förlängd sjukpenning. Förbrukas dessa dagar i ett svep måste den försäkrade vara frisk i minst 87 dagar innan han eller hon kan kvala in i sjukförsäkringen igen.

¹ Antal utbetalda dagar med sjukpenning per sjukpenningförsäkrad. Alla dagar räknas som EN dag oavsett omfattningen är hel, halv osv. Dagar med sjuklön från arbetsgivare ingår inte i sjuktalet

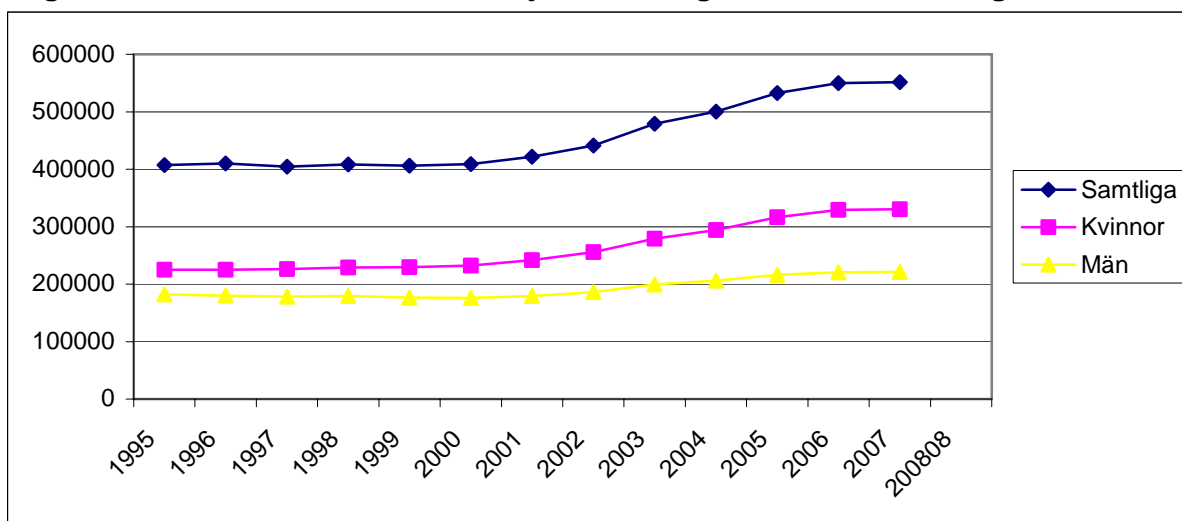
Under de första 364 dagarna ligger sjukpenningen på 80 procent av den sjukpenningsgrundande inkomsten. Därefter kan förlängd sjukpenning på 75 procent beviljas under högst 550 dagar. Undantag från tidsgränsen kan bli aktuell ifall den försäkrade har en mycket allvarlig sjukdom av livshotande karaktär.

För det andra införs den så kallade rehabiliteringskedjan den 1 januari 2009. Kedjan innehåller fasta tidpunkter då Försäkringskassan ska pröva arbetsförmågan hos den försäkrade gentemot hennes ordinarie jobb, andra jobb på arbetsplatsen eller ett annat jobb på den reguljära arbetsmarknaden. Under de första 90 dagarna ska Försäkringskassan bedöma arbetsoförmågan mot det ordinarie arbetet. Från och med dag 91 till dag 180 ska Försäkringskassan och arbetsgivaren försöka hitta en möjlighet till omplacering för den försäkrade. Efter dag 180 ska arbetsoförmåga provas mot hela arbetsmarknaden, vilket kan aktualisera en uppsägning.

För det tredje beslutade Riksdagen att slopa den tidsbegränsade sjukersättningen som riktas till personer med långvarig (längre än ett år) nedsättning av arbetsförmågan. Ersättningsformen ska successivt växlas ut fram till december månad år 2012. Därefter ska endast den icke tidsbegränsade sjukersättningen erbjudas till personer som har en varaktig nedsättning av arbetsoförmågan.

Antalet personer med sjukersättning ökade stadigt mellan år 1995 till år 2007. I juli månad i år skedde ett trendbrott då antalet personer med denna ersättning uppgick till 544 494, vilket var 8 600 färre än samma månad förra året.

Diagram 2: Antal med aktivitets- och sjukersättning mellan 1995 och augusti 2008.

Källa: Försäkringskassan

Lägre ersättning vid sjukdom

Första sjukmånaden ligger ersättningsnivån kring 83 procent för flertalet anställda med kollektivavtal. Anställda utan avtal har mellan 72 till 78 procent. Andra sjukmånaden stiger nivån för anställda med avtal till runt 86 procent, medan avtalslösa och privatanställda arbetare med lön över ersättningstaket får sänkt ersättning. Som mest blir skillnaden 6 420 kronor i månaden.

Tabell 1: Försäkringsskyddet vid tillfällig och långvarig sjukdom, nettoersättningsnivå i kr per månad och andel (%), bruttoersättning

Inkomst	Anställd utan kollektivavtal		Privatanställd arbetare		Privatanställd tjänsteman		Statsanställd		Kommun- och landstingsanställd	
	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000
Månadslön, kr										
Ersättning första sjukmånaden, kr/månad	15 545 (78%)	21 540 (72%)	16 565 (83%)	22 848 (76%)	16 597 (83%)	24 994 (83%)	16 597 (83%)	24 964 (83%)	16 597 (83%)	24 964 (83%)
Ersättning andra sjukmånaden, kr/månad	15 300 (77%)	19 620 (65%)	17 213 (86%)	22 073 (74 %)	17 272 (86%)	26 040 (87%)	17 272 (86%)	26 040 (87%)	17 272 (86%)	26 040 (87%)
Ersättning efter 364 sjukdagar, kr/månad	14 340 (72%)	18 390 (61%)	14 340 (61%)	18 390 (61 %)	14 340 (72%)	22 765 (76%)	14 340 (72%)	21 842 (73%)	14 340 (72%)	21 842 (73%)
Ersättning efter 914 sjukdagar, kr/månad	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Kollektivavtal gör skillnad vid sjukersättning

Vanligtvis brukar ersättningsnivåerna i försäkringssystem redovisas utifrån obeskattade inkomster, men i och med att Riksdagen har beslutat att endast inkomster av arbete ska omfattas av det så kallade jobbskatteavdraget så har vi valt att jämföra den sammanlagda nettoersättningen med löntagarens månadslön efter skatt. Härigenom får vi fram den faktiska ersättningsnivån vid sjukersättning.

Personer som drabbas av varaktig nedsättning av arbetsförmågan kan få sjukersättning, tidigare kallad förtidspension. Av tabell 2 framgår att vid en månadslön på 20 000 kronor kan skillnaden i ersättningsnivå uppgå till 13 procentenheter, medan skillnaden ökar till 26 procentenheter eller 5 681 kronor vid en månadslön på 30 000 kronor. Skillnaden beror dels på att sjukersättningen endast ersätter 64 procent av inkomsten upp till 25 625 kronor, dels att personer arbetar på arbetsplatser utan kollektivavtal.

Tabell 2: Försäkringsersättning vid varaktig sjukdom (tidigare kallad för förtidspension), nettoersättningsnivå i kr per månad och andel (%) av nettolön*

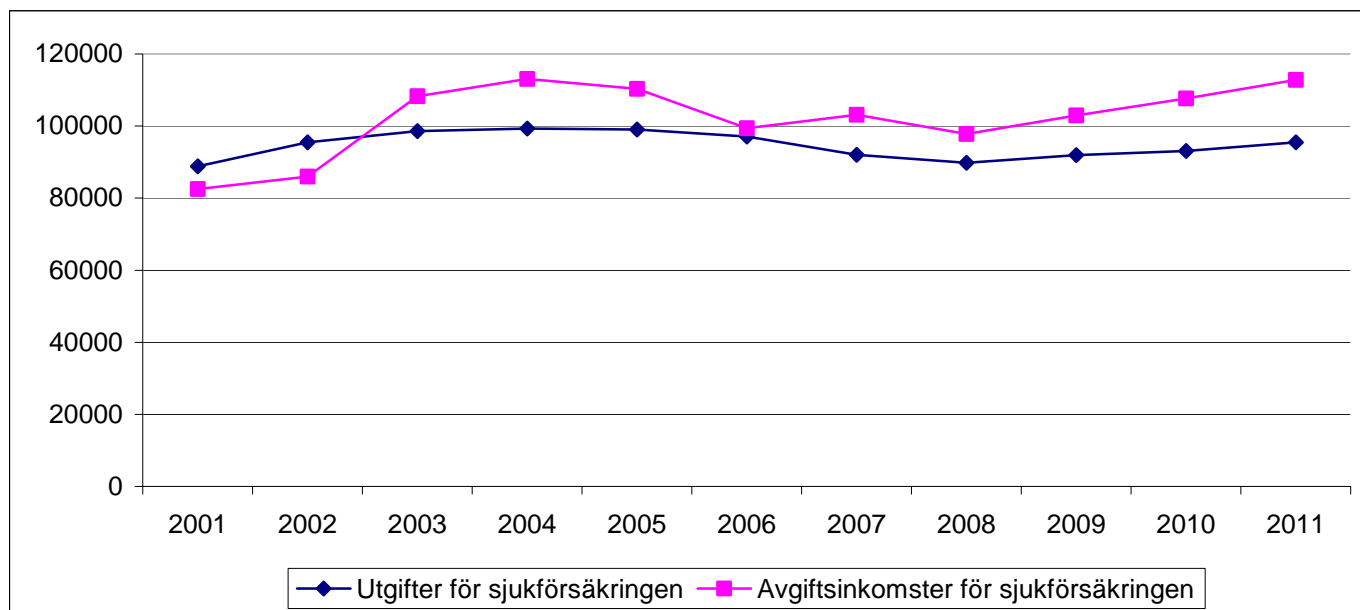
Inkomst	Anställd utan kollektivavtal		Privatanställd arbetare		Privatanställd tjänsteman		Statsanställd		Kommun- och landstingsanställd	
	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000
Månadslön										
Månadslön efter skatt	15 256	21 878	15 256	21 878	15 256	21 878	15 256	21 878	15 256	21 878
Sammanlagd nettoersättning vid varaktig sjukdom, kr/månad	9 581 (63 %)	11 955 (55 %)	11 558 (76 %)	14 233 (65 %)	11 558 (76 %)	16 363 (75 %)	12 350 (81 %)	17 636 (81 %)	11 558 (76 %)	16 108 (74 %)

* Nettoersättningsnivån är beräknad utifrån skattetablell 31 för 2008.

Sjukförsäkringen går med kraftigt överskott

Villkorsskärpning samt en mindre justering arbetsgivaravgiften innebär att sjukförsäkringen fortsätter att gå med överskott. Sjukförsäkringen var underfinansierad under åren 1999 och 2002, men har sedan dess gått med rejäla överskott och antas även göra det under de kommande tre åren. Det samlade överskottet beräknas uppgå till närmare 50 miljarder kronor under denna period. För att få utgifter och avgifter i balans bör avgiften sänkas med 1,11 procentenheter, enligt Försäkringskassan. Regeringen avser emellertid att sänka avgiften med enbart 1 procentenhet.

Diagram 3: Sjukförsäkringens inkomster och utgifter mellan 2001 och 2011, miljoner kronor

Källa: Försäkringskassan, Budgetunderlagen från år 2003 till 2008.

Små ekonomiska marginaler vid sjukdom

Sjukdom är den vanligaste orsaken till frånvaro från arbetet enligt Folksamns undersökning. Av samtliga intervjuade uppger 17 procent att de har varit sjuka under minst två veckor de senaste tre åren. Männens sjukfrånvaro uppgick till 13 procent, medan motsvarande andel för kvinnorna var 21 procent. Var femte LO- och TCO-medlem har varit sjukskriven i mer än två veckor och 15 procent av SACO-medlemmarna.

Av de intervjuade känner 67 procent till att kollektivavtalens försäkringsförmåner ger ekonomiskt ersättning vid sjukdom. Kännedomen om detta är högst bland LO-medlemmar där 78 procent har vetskap om förmånerna medan motsvarande andel för SACO-medlemmarna är 70 procent och 64 procent för TCO-medlemmarna.

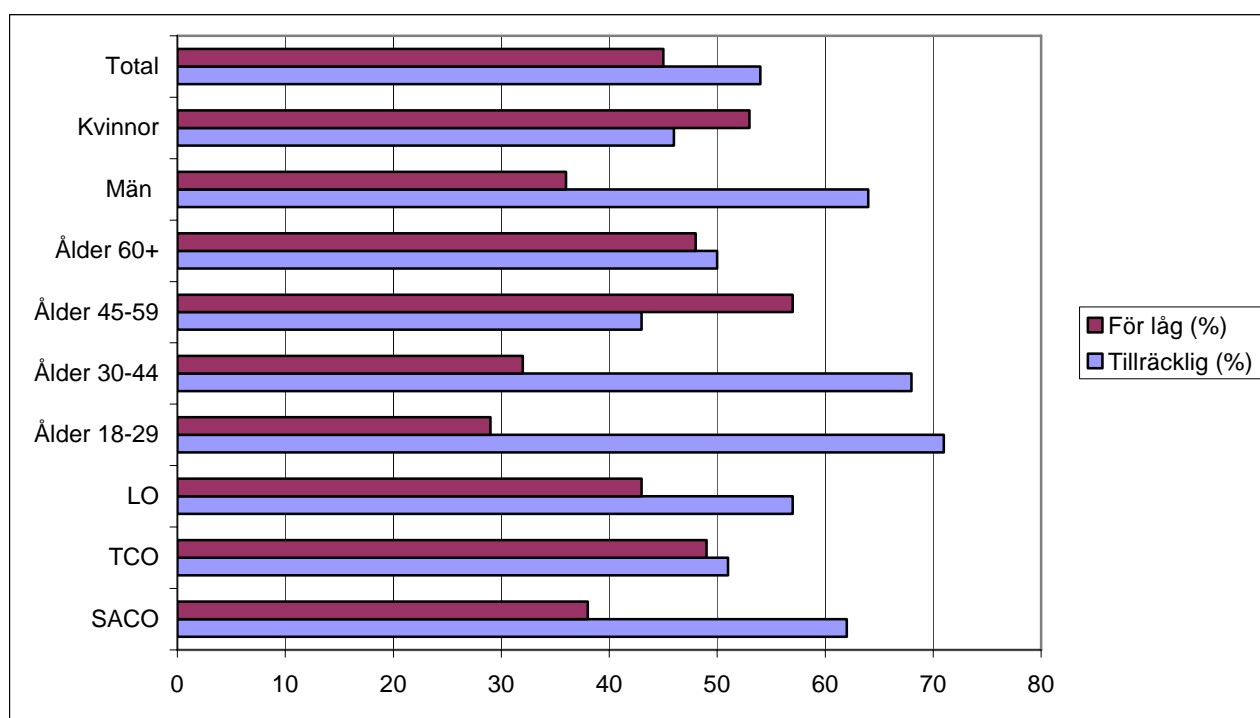
Av de intervjuade som har varit sjukskrivna i mer än två veckor under de senaste tre åren var det drygt hälften, 54 procent, som tycker att ersättningen under sjukskrivningstiden var tillräcklig. Andelen som tycker ersättningen var för låg uppgår till 45 procent. Fler män än kvinnor tycker att ersättningen var tillräcklig. När vi jämför åldersgrupperna sinsemellan finner vi att 70 procent av de intervjuade i åldersgruppen 18-29 år tycker att ersättningen var tillräcklig, men endast varannan i gruppen som är över 60 år. Skillnaderna är mindre bland fackligt anslutna där 62 procent av SACO-medlemmarna och 57 procent av LO-medlemmarna tycker att ersättningen var tillräcklig, medan endast varannan TCO-medlem delar denna uppfattning. Många upplever att marginalerna är små om de skulle drabbas av långa sjukperioder.

Nästan 40 procent av samtliga intervjuade tror inte att de skulle klara att bibehålla sin standard i mer än sex månader som sjukskriven. Därefter skulle man vara tvungen att ta av besparingar, låna av anhöriga, sälja egendom eller flytta till mindre bostad.

Var tredje anser sig dock kunna bibehålla sin standard i mer än 12 månader. Nästan varannan LO-medlem tror sig högst klara 6 månaders sjukskrivning innan standarden påverkas medan motsvarande andel för SACO-medlemmar är 32 procent och 30 procent för TCO-medlemmar. Den bredaste ekonomiska marginalen har SACO-medlemmarna där närmare varannan skulle klara av att bibehålla sin standard i mer än 12 månader vid sjukdom

Andelen av de intervjuade som har tecknat en privat sjukförsäkring uppgår till 32 procent. Endast 5 procent planerar att köpa en sådan försäkring, högst är andelen bland åldersgruppen 30-44 år. Drygt var tredje LO- och TCO-medlem har en privat sjukförsäkring medan närmare 40 procent av SACO-medlemmarna har motsvarande försäkring.

Diagram 4: Andel (%) som tyckte att den ekonomiska ersättningen under sjukskrivningstiden var för hög, tillräcklig eller för låg.

Källa: Synovate/Folksam

Arbetslivet och tryggheten vid arbetsskada

Sammanfattning

- Arbetslivet har blivit allt säkrare. Färre skadas, men dödsolyckorna ökar.
- Ersättningen vid arbetsskada urholkas på grund av förändrade skatteregler.
- Åtta av tio känner till det kollektivavtalade skyddet vid arbetsskada.
- Staten tar hem 14 miljarder kronor från arbetsskadeförsäkringen.

Automatiseringen av industrin och ett framgångsrikt arbetsmiljöarbete har minskat riskerna i arbetslivet kraftigt de senaste 20 åren.

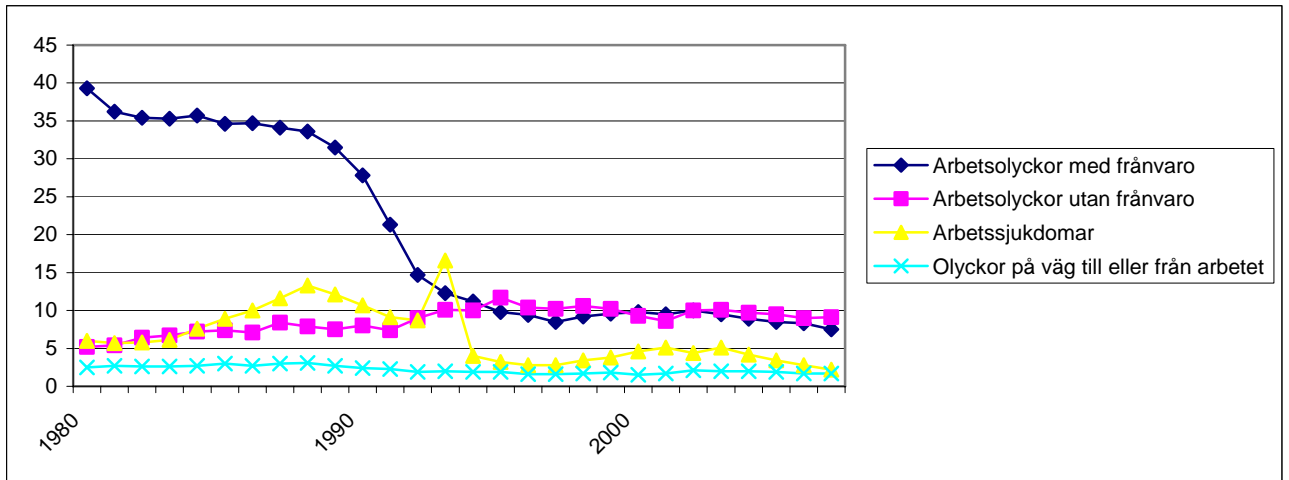
Drygt 105 000 arbetsskador rapporterades under år 2007. Hela 79 000 av dessa skador beroende på olyckor och 12 000 var förorsakade av sjukdomar. Omkring 40 procent av arbetsolyckorna ledde till sjukfrånvaro. Antalet anmälda arbetssjukdomar minskade med 54 procent under perioden 2003 till 2007 och är nu nere på den lägsta nivån någonsin.

Enligt AFA försäkring fortsätter risken att drabbas av allvarliga arbetsolyckor att minska, men de invalidiserade skadorna ligger kvar på en oförändrad nivå samt tenderar att drabba samma yrkesgrupper som tidigare. Mest olycksdrabbade är män som arbetar i skogen, gruvorna, industrin och inom polisen.

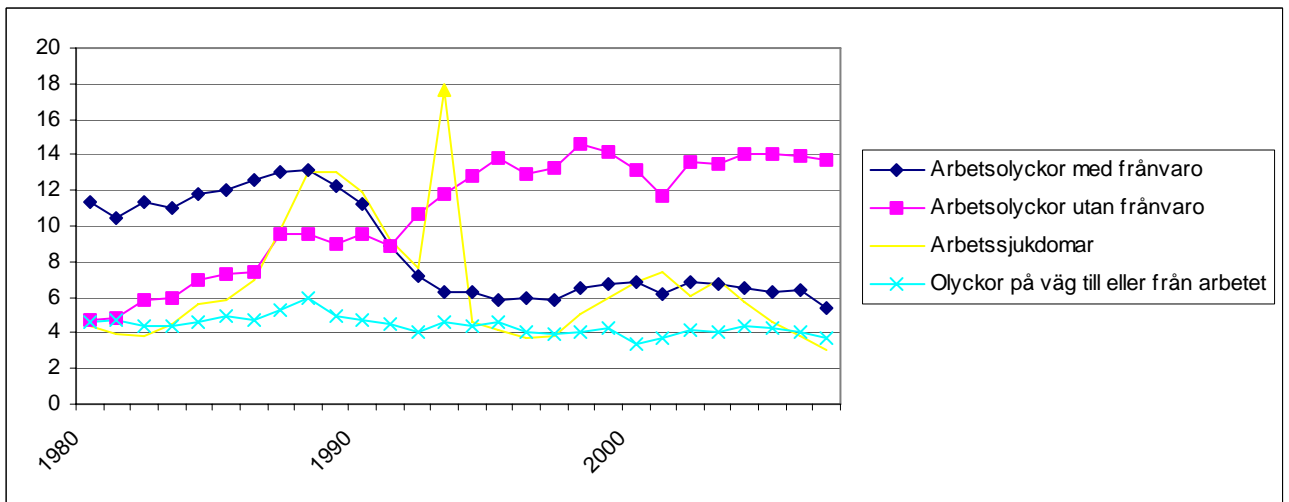
Dödsolyckorna i arbetslivet minskade konstant mellan åren 1955 och 1995. Sedan dess har det inträffat mellan 60 till 70 dödsolyckor per år. Drygt 90 procent av de förolyckade var män. Omkring 40 procent av dödsolyckorna sker i företag med mindre än 5 anställda och var femte olycka drabbar enskilda företagare. Under den senaste fem åren kan en oroväckande ökning av dödsolyckorna noteras.

Diagram 5 och 6: Antal arbetsskador per 1000 förvärvsarbetande åren 1980-2007, män respektive kvinnor.

Män:

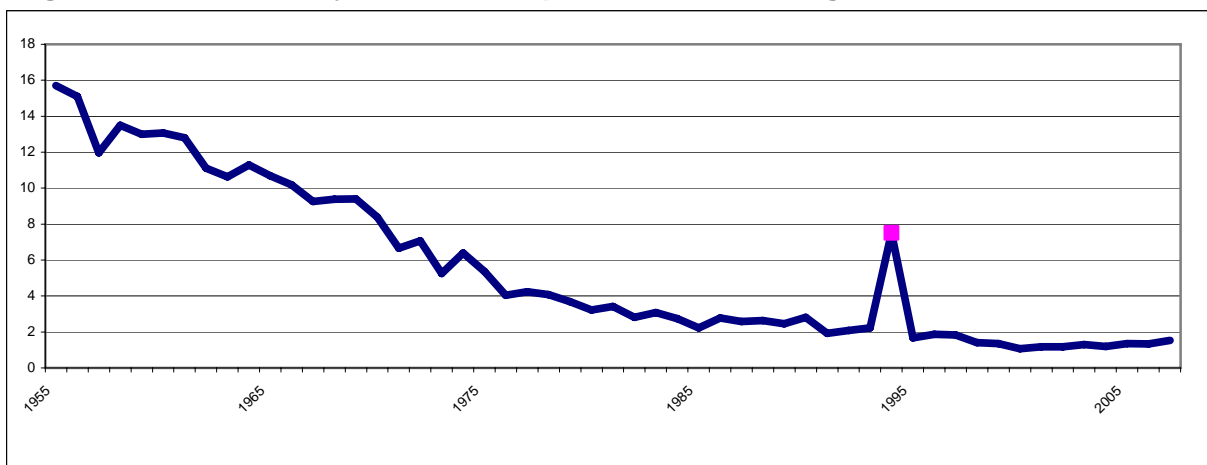

Kvinnor:

Källa: Arbetsmiljöverket/SCB

Diagram 7: Antal dödsolyckor i arbetet per 100 000 arbetstagare från år 1955 till 2007

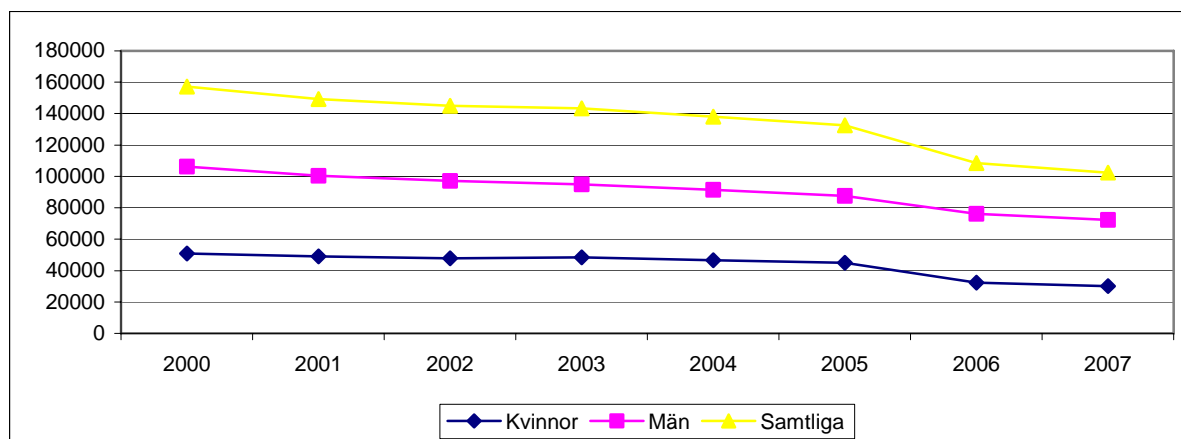
Källa: Arbetsmiljöverket/SCB

Arbetskadeförsäkringen

Personer som drabbas av arbetsskador kan ha rätt till ersättning enligt lagen om arbetskadeförsäkring. Till skillnad från sjukförsäkringen så ska arbetskadeförsäkringen ersätta 100 procent av inkomstförlusten. Ersättningen utgår antingen i form av livränta eller omställningslivränta och/eller barnlivränta om arbetstagaren avlider på grund av arbetsplatsolycka.

Ett mindre riskfyllt arbetsliv och striktare villkor i arbetskadeförsäkringen har medverkat till att allt färre beviljas livränta. Sedan år 2000 har antalet minskat med drygt 50 000 personer.

Diagram 8: Antal personer med livränta från arbets- och yrkesskadeförsäkringen mellan år 2000 och 2007

Källa: Försäkringskassan

Livräntan ersätter inkomstförlusten vid ekonomisk invaliditet, det vill säga att den skadade har fått en sådan nedsättning av arbetsförmågan som leder till att han eller hon måste gå ned i arbetstid eller inte kan fortsätta i sitt yrke och därmed byta till något annat som ger lägre lön.

Livräntan kan högst bli 100 procent av 7,5 prisbasbelopp i årsinkomst, vilket motsvarar 25 625 kronor i månaden. Arbetskadeförsäkring ger emellertid ingen ersättning vid kortvarig nedsättning av arbetsförmågan eller så kallad medicinsk invaliditet som är kopplad till en kroppslig funktionsnedsättning på grund av skadan.

Det är här avtalsförsäkringen Trygghetsförsäkring vid arbetsskada (TFA) kommer in i bilden. TFA finns i tre snarlika versioner, en för privatanställda arbetare och tjänstemän (TFA), en för kommun- och landstingsanställda (TFA-KL) och en som täcker statsanställda, den så kallade Personskadeavtalet (PSA).

TFA försäkringarna ger ersättning för både medicinsk – och ekonomisk invaliditet. Ersättning utgår även för sjukvårdskostnader, sveda och verk, rehabilitering, begravningskostnader, förlust av underhåll till efterlevande samt särskilda olägenheter. TFA-KL och PSA har särskilda villkor som ger ersättning ifall skadan beror på våld och misshandel. Skador som upptäcks efter ålderspension ersätts inte enligt TFA och TFA-KL villkoren, medan PSA saknar motsvarande åldersgräns.

Från 100 procent till 94 procent i ersättning vid arbetsskada

Tabell 3 och 4 visar ersättningsgraden för anställda vid kortvarig och varaktig nedsättning av arbetsförmågan på grund av arbetsskada. Arbetar man på en arbetsplats med kollektivavtal så blir ersättningsgraden omkring 96 procent vid kortvarig arbetsoförmåga, medan man på de avtalslösa arbetsplatserna enbart får sjukpenning som högt motsvarar 77 procent av lönen. Vid varaktig arbetsoförmåga blir ersättningsgraden cirka 94 procent för samtliga

anställda med en inkomst under 25 625 kronor i månaden och för alla som har en inkomst över detta tak och arbetar på en arbetsplats med avtal. Skillnaden i beskattning av lön och försäkringsersättning innebär följaktligen att arbetsskadade inte blir ekonomiskt skadelösa.

Leder arbetsskadan till sjukhusvård och invaliditet kan anställda på företag med avtal få ersättning för detta enligt exemplet i tabell 5. Motsvarande ersättningar kan endast bli aktuella för anställda på avtalslösa arbetsplatser om företaget har tecknat en olycksfallsförsäkring eller om den anställde stämmer sin arbetsgivare i allmän domstol. Uppskattningsvis har tre fjärdedelar av de avtalslösa arbetsgivarna tecknat en olycksfallsförsäkring, men en sådan försäkring ersätter endast skador som beror på arbetsolyckor men däremot inte arbetssjukdomar.

Tabell 3: Försäkringsskydd mot inkomstförlust vid arbetsskada som leder till 100-procentig arbetsoförmåga under 150 dagar, bruttoersättning

Inkomst	Anställda med kollektivavtal		Anställd utan kollektivavtal	
	20 000	30 000	20 000	30 000
Månadslön				
Sammanlagd bruttoersättning, kr/månad	19 245 (96%)	29 050 (97%)	15 300 (77%)	19 620 (65 %)

Tabell 4: Försäkringsskydd mot inkomstförlust vid arbetsskada som leder till 100 procentig varaktig arbetsoförmåga, nettoersättning.*

Inkomst	Anställda med kollektivavtal		Anställd utan kollektivavtal	
	20 000	30 000	20 000	30 000
Månadslön				
Månadslön efter skatt	15 256	21 878	15 256	21 878
Sammanlagd nettoersättning, kr/månad.	14 327 (94%)	20 695 (95%)	14 327 (94%)	18 033 (82%)

* Nettoersättningsnivån är beräknad utifrån skattetabell 31 för 2008.

Tabell 5: Försäkringsersättning för medicinsk invaliditet och sveda och verk på grund av arbetsskada, bruttoersättning.

Ersättningar från Trygghetsförsäkring vid arbetsskada (TFA).	Anställda med kollektivavtal	Anställda utan kollektivavtal
Ersättning för sveda och värk*	29 400	0
Ersättning för medicinsk invaliditet	197 000	0
Total ersättning	226 400	0

Exemplet utgår från antagandet att de skadade personerna är 50 år och blir invalidiserade på grund av en arbetsolycka, men fortsätter att arbeta minst 25 procent efter olyckan kan följande ersättningar bli aktuella: Ersättning för sveda och verk är beräknat på sex månaders sjukhusvård för svåra skador (**4900 kr per månad x 6**).

Kraftiga överskott i arbetsskadeförsäkringen

Den statliga arbetsskadeförsäkringen finansieras via arbetsgivaravgiften och uppgår till 0,68 procent av den sammanlagda lönesumman. I likhet med sjukförsäkringen gör staten ett rejält överskott på arbetsskadeförsäkringen. Enligt Försäkringskassans prognos kommer försäkringen att gå med 14 miljarder kronor i överskott under de närmaste fyra åren. För att få balans mellan utgifter och avgifter bör avgiften sänkas från 0.68 procent till 0.39 procent. Ingen avgiftsänkning är aktuell, enligt regeringen, och inte heller några förändringar i arbetsskadeförsäkringen trots att samtliga partier i regeringskoalitionen innan valet år 2006 förespråkade en privatisering av försäkring.

Stor kännedom om försäkringsskyddet vid arbetsskada.

Endast tre procent av de intervjuade har varit borta från arbetet på grund av arbetsskada minst två sammanhängande veckor under de senaste tre åren. Närmare åtta av tio känner till att de kollektivavtalade försäkringslösningarna ger ersättning vid arbetsskada. Endast 7 procent tror att avtalen saknar ett sådant skydd, medan 10 procent är osäkra om detta. Kännedomen är högre bland män (80 %) än hos kvinnor (74 %). Av medlemmarna inom LO- och SACO-förbunden är det 85 procent som har kunskap om de kollektivavtalade arbetsskadeförsäkringarna, medan motsvarande andel är 76 procent bland TCO-medlemmarna.

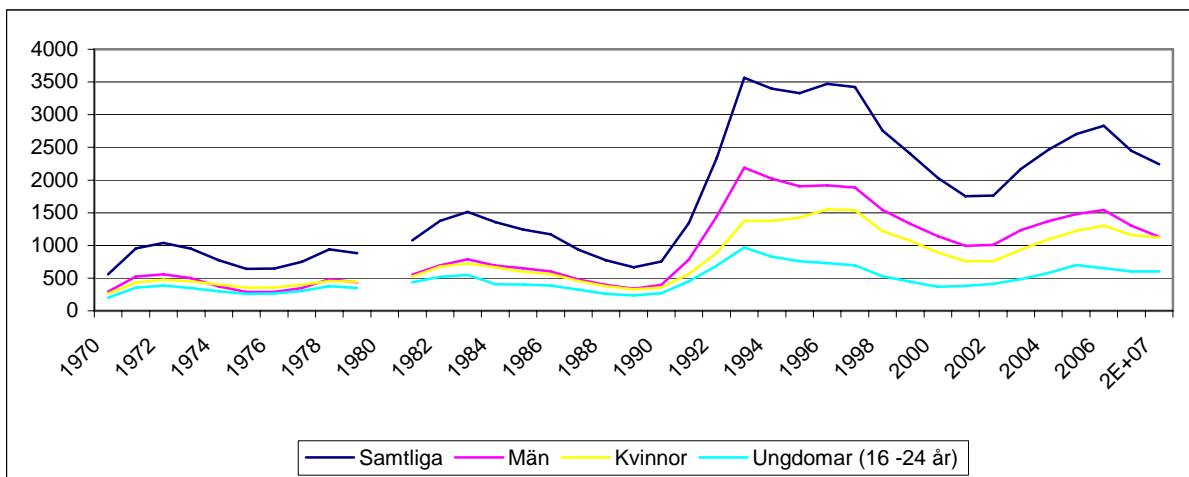
Arbetsmarknaden och tryggheten vid arbetslöshet

Sammanfattning

- Fortfarande en relativt låg arbetslöshet, men mycket pekar på en snar ökning.
- Kraftig försämring av arbetslöshetsförsäkringen. Dyrare premier och lägre ersättning.
- Fler skaffar sig privata kompletterande arbetslöshetsförsäkringar.
- Knappt hälften av förvärvsarbetarna känner till det kollektivavtalade skyddet vid arbetslöshet

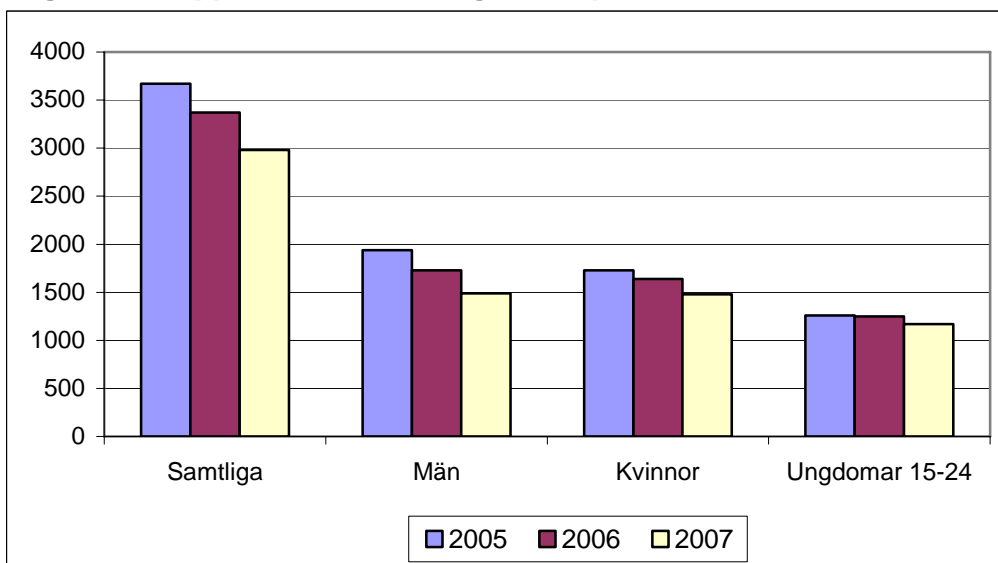
Från och med sommaren 2005 fram till första halvåret i år har arbetsmarknaden utvecklats mycket starkt. Sysselsättningen slog rekord, arbetslösheten och antalet varsel minskade kraftigt. Under sommaren 2008 kunde allt fler tecken på en konjunkturavmattning noteras och de flesta prognoser pekar nu på att arbetslösheten under hösten och nästa år kommer att stiga.

Diagram 9: Antal Arbetslösa enligt äldre definition mellan 1970 och 2008, tusental.

Källa: SCB, AKU

Diagram 10: Öppet arbetslösa enligt EU-anpassad definition, hundratal

Källa: SCB, AKU

Förändringarna i arbetslöshetsförsäkringen har varit omfattande de senaste två åren. Bland annat har följande villkorsändringar genomdrivits av regering och Riksdag:

- Sänkt ersättningstak från 720 till 680 kronor per dag.
- Införande av en ersättningstrappa som innebär att ersättningen successivt sänks under arbetslöshetsperioden, från 80 procent till 65 procent av tidigare lön.
- Förlängning av den historiskt beräknade inkomsten, från 6 till 12 månader.
- Förlängd karenstid från 5 till 7 vardagar.
- Höjd och differentierad a-kasseavgift
- Endast 75 ersättningsdagar för deltidsarbetslösa

Sammantaget betyder detta att arbetslöshetsförsäkringen blivit både dyrare och otryggare. Villkorsskärpningarna har fått till konsekvens att många har sagt upp sitt medlemskap i arbetslöshetskassorna. Sedan år 2006 har mer än 500 000 gått ur a-kassan. Det innebär att närmare 40 procent av arbetskraften saknar en inkomstbaserad arbetslöshetsförsäkring och kan endast räkna med grundbeloppet på 320 kronor per dag ifall de blir arbetslösa. Regeringens avsikt var att göra den inkomstbaserade arbetslöshetsförsäkringen obligatorisk under nuvarande mandatperiod. Men i statsbudgeten för år 2009 föreslås att frågan skjuts på framtiden. För att locka tillbaka tidigare och nya medlemmar väljer regeringen att sänka avgiften med 50 kronor i månaden och en tillfällig förkortning av medlemsvillkoret från 12 till 6 månader. Förslagen föreslås träda i kraft under år 2009.

Vid arbetslöshet ger den inkomstbaserade arbetslöshetsförsäkringen en ersättning som motsvarar 75 procent av en lön på 20 000 kronor, medan ersättningsnivån endast blir 50 procent för den som har en lön på 30 000 kronor. Ersättningsnivån kan höjas avsevärt ifall löntagaren omfattas av kollektivavtal.

De avtalade försäkringsförmånerna vid arbetslöshet uppvisar stor variation sinsemellan. Avtalen innehåller ofta en kompletterande kontantersättning vid arbetslöshet och ett omställningsstöd i form av utbildning och utvecklingsprojekt.

Inom den privata sektorn omfattas alla anställda av omställningsstödet, medan endast anställda över 40 år har möjlighet att få kontantersättningen. Åldersgränsen för engångsbeloppet i AGF-KL för kommun- och landstingsanställda är 25 år och 45 år för den periodiska ersättningen. Den statliga avgångsersättningen gäller alla som varit anställda minst ett år

De avtalade ersättningarna samordnas i regel med ersättningen från a-kassan så att den sammanlagda ersättningsnivån inte överstiger 80 procent av tidigare lön. Undantaget är ersättningarna som betalas ut som engångsbelopp från AGB till privatanställda arbetare och AGF-KL för kommun- och landstingsanställda. I tabell 6 har ersättningarna från AGB och AGF-KL slagits ut på 300 dagar, vilket förklarar varför mottagarna kan få en sammanlagd ersättning vid arbetslöshet över 80 procent av tidigare lön.

Tabell 6: Ersättningsnivån under de första 100 dagarna i arbetslöshet, bruttoersättning

Inkomst	Privatanställd arbetare		Statsanställd		Kommun- och landstingsanställd		Privatanställd tjänsteman		Anställd utan kollektivavtal	
	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000
Månadslön	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000
Sammanlagd ersättning, kr/månad	16 940 (85%)	16 940 (56%)	16 000 (80%)	24 000 (80%)	17 600 (88%)	18 920 (63%)	14 960 (75%)	21 000 (70%)	14 960 (75%)	14 960 (50%)

Beräknat på en person som är 40 år. AGB-beloppet (26 900/300 x22) AGF-KL (20 000 x 0,3 x 6/300 x 22, samt 30 000 x 0,3 x 6/300 x 22).

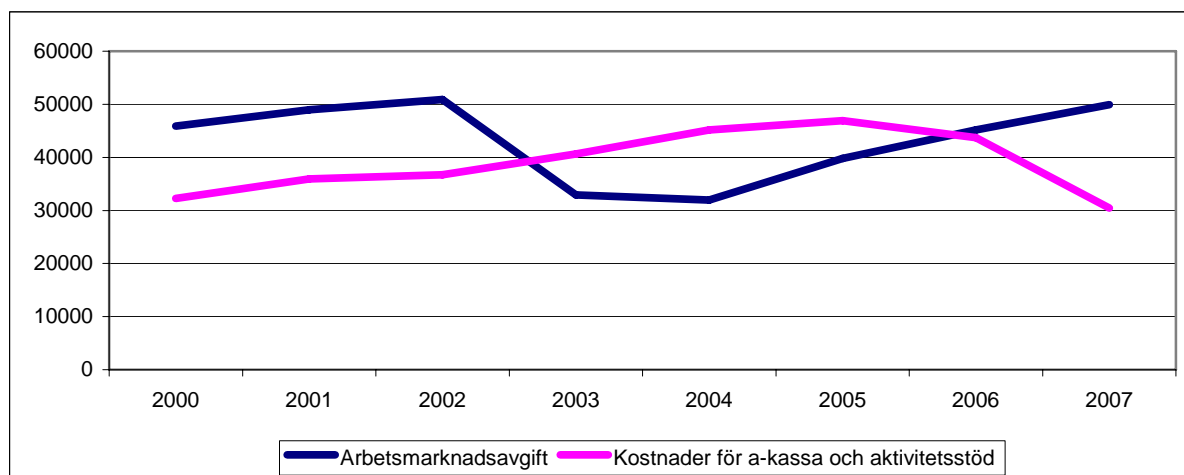
Efter sänkningen av a-kassan har endast hälften av samtliga arbetslösa en ersättning som motsvarar 80 procent av tidigare lön. Efterfrågan på kompletterade inkomstförsäkring har därför ökat markant. Tidigare var det TCO- och SACO-förbunden som erbjöd sådana försäkringar för medlemmar med inkomster över ersättningstaket. Sedan förra året har även sju stycken LO-förbund startat motsvarande försäkringar, vilka i dag omfattar närmare 450 000 LO-medlemmar.

Antalet ersättningsdagar i arbetslöshetsförsäkringen är begränsade till 300 dagar. Därefter finns det möjlighet att bli beviljad insatser via den så kallade jobb- och utvecklingsgarantin under 450 dagar. Ersättningen sänks då till 65 procent av tidigare inkomst. När dessa dagar är förbrukade är det meningen att de som fortfarande är arbetslösa ska erbjudas "en varaktig samhällsnyttig sysselsättning" enligt regeringen, men vad det konkret innebär och vilken ersättning som ska utgå är höljt i dunkel trots att 41 000 personer omfattas av programmet i dagsläget. Redan i mars nästa år kommer 3 000 av dessa personer att vara framme vid 450-dagarsgränsen.

Höjd avgift ger kraftiga överskott i arbetslöshetsförsäkringen

Av diagram 11 framgår att arbetslöshetsförsäkringen de senaste två åren har gått med överskott. Förra året blev överskottet hela 20 miljarder kronor. Orsaken är att regeringen höjde egenfinansieringsgraden med närmare 10 miljarder kronor, utan att samtidigt sänka arbetsmarknadsavgiften som ingår i arbetsgivaravgiften.

Diagram 11: Inkomster och kostnader för arbetslöshetsförsäkringen och aktivitetsstöd mellan år 2000 och 2007

Källa: Ekonomistyrningsverket

Låg kännedom om skyddet vid arbetslöshet

Arbetslöshet har drabbat 5 procent av samtliga personer som medverkade i Folksamns intervjuundersökning. Sju procent av kvinnorna och fyra procent av männen. Sex procent av LO-medlemmarna har varit arbetslösa i mer än två veckor de senaste tre åren och 5 procent av TCO-medlemmarna och 4 procent av SACO-medlemmarna.

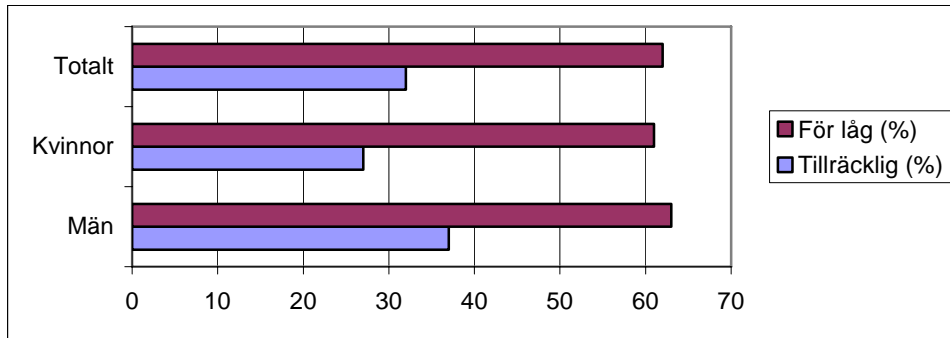
Knappt var tredje person med erfarenhet av arbetslöshet anser att arbetslöshetsersättningen är tillräcklig, medan sex av tio anser att den är för låg. Närmare 40 procent av männen tycker att ersättningen är tillräcklig medan något fler än var fjärde kvinna delar den uppfattningen.

Inte mer än hälften av samtliga intervjuade känner till att kollektivavtalen innehåller försäkringsskydd för anställda som drabbas av arbetslöshet. Bland män är andelen som

känner till detta 53 procent och hos kvinnor är det 43 procent. I åldersgruppen 45 till 59 år och bland medlemmar inom LO-förbunden finns den bredaste vetskapen om försäkringsskyddet vid arbetslöshet där 57 procent respektive 54 procent känner till detta.

Nästan var femte person på den svenska arbetsmarknaden har tecknat en privat inkomstförsäkring som gäller vid arbetslöshet. Något fler män än kvinnor har tecknat en sådan försäkring. Den högsta andelen försäkrade, 36 procent, hittar vi bland SACO-förbundens medlemmar. Av LO-förbundens medlemmar är motsvarande andel 14 procent samt 23 procent av TCO:s medlemmar.

Diagram 12: Andel (%) som tyckte att den ekonomiska ersättningen under arbetslöshetsperioden var för hög, tillräcklig eller för låg.

Källa: Synovate/Folksam

Familjelivet och tryggheten vid föräldraledighet

Sammanfattning

- Anställda med kollektivavtal har i regel 12 procent högre ersättning vid föräldraledighet än anställda utan avtal.
- Staten förlorar 14 miljarder kronor på föräldraförsäkringen.
- Över hälften känner inte till de kollektivavtalade förmånerna vid föräldraledighet.

Den svenska föräldraförsäkringen är världsunik. Den ger föräldrarna rätt till ledighet i 480 dagar, 390 dagar med en ersättning som motsvarar 80 procent av lön upp till 34 170 kronor i månaden och 90 dagar på lägstanivån, 180 kronor per dag. Föräldraledigheten kan tas ut allt ifrån en åttiondedels dag till heldag och fram till barnet är 8 år eller slutat första klass. Sedan 1 juli i år har föräldrar också möjlighet att få en så kallad jämställdhetsbonus på högst 13 500 kronor, i fall de delar föräldraledigheten lika emellan sig.

De kollektivavtalade förmånerna vid föräldraledighet baseras inte på försäkringslösningar, utan betalas direkt av arbetsgivaren. Vanligtvis krävs det ett års anställning innan man har kvalificerat sig för föräldralön enligt avtal. De flesta avtal ger en ersättning som motsvarar 10 procent av lönen under socialförsäkringstaket och 90 procent på lönedelar därutöver. Däremot skiftar ersättningsperioden. Statsanställda kan få ersättning i 360 dagar medan privatanställda arbetare och tjänstemän erbjuds 90 dagar med föräldralön. För kommunal sektor gäller föräldrapenningstillägg i 90 dagar med 10 % av lönebortfallet (hela lönen är lönebortfallet) tillägget gäller för lön både över och under taket. Därutöver utbetalas utfyllnadslön över taket med 270 dagar med 80%.

Tabell 7 visar att i samtliga grupper på arbetsmarknaden där kollektivavtal gäller blir ersättningen 87 procent av lönen under de tre första månaderna som föräldraledig. Saknas avtal eller motsvarande förmån blir ersättningen 77 procent av tidigare lön. Jämfört med förra året har ersättningsnivån sänkts med 1 procentenhet.

Tabell 7: Ersättningsnivå under de tre första månaderna som föräldraledig, bruttoersättning.

Inkomst	Privatanställd arbetare		Statsanställd		Kommun- och landstingsanställd		Privatanställd tjänsteman		Anställd utan kollektivavtal	
	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000
Månadslön	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000
Sammanlagd ersättning, kr/månad	17 300 (87%)	25 950 (87%)	17 300 (87%)	25 950 (87%)	17 300 (87%)	25 950 (87%)	17 300 (87%)	25 950 (87%)	15 300 (77%)	22 950 (77%)

Föräldraförsäkringen är en förlustaffär för staten

Föräldraförsäkringen är den enda inkomstbaserade socialförsäkringen som går med underskott. Mellan åren 1999 och 2003 blev det förvisso ett mindre överskott, men sedan dess har kostnaderna varit högre än avgiftsintäkterna. Det samlade underskottet för perioden år 2008 till år 2011 uppskattar Försäkringskassan till drygt 12 miljarder kronor.

Inte ens hälften känner till ersättningsförmånerna vid föräldraledighet

Av samtliga som deltog i Folksamns intervjuundersökning hade 13 procent varit föräldralediga minst två veckor under de senaste tre åren. Överraskade är att andelen som har tagit ut ledighet bland män uppgår till 15 procent och motsvarande andel för kvinnor är 12 procent. Föräldraledighet är vanligast i åldersgruppen 30-44 år där andelen uppgår till 29 procent.

Nästan var femte SACO-medlem har varit föräldraledig under den aktuella perioden och cirka 13 procent av medlemmarna inom LO- och TCO-förbunden.

Endast 44 procent av de intervjuade känner till att kollektivavtalen innehåller förmåner för anställda som tar ut föräldraledighet. Var tredje person tror att skyddet saknas, medan var femte är osäker. Kännedomen är högst bland den yngre åldersgruppen 18-29 år där 57 procent känner till förmånerna. Bland fackliga medlemmar är kännedomen något högre än genomsnittet i undersökningen. Varannan SACO-medlem, 46 procent av LO-medlemmarna och 44 procent av TCO-medlemmarna känner till förmånerna.

Döden och tryggheten för efterlevande

Sammanfattning

- Det offentliga efterlevandeskyddet är starkt för småbarnsfamiljer, men svagare för par utan barn
- Många anställda utan kollektivavtal är "halvförsäkrade" jämfört med anställda med avtal.
- Döden ger staten en vinst på 28 miljarder kronor
- Sex av tio har tecknat en privat olycks- och dödsfallsförsäkring

Änkepensionssystemet avskaffades 1990 och ersattes med ett nytt offentligt efterlevandeskydd i form av omställningspension, förlängd omställningspension, barnpension och efterlevandestöd till barn. Skyddet omfattar gifta och sammanboende med barn. Skyddet är särskilt starkt för småbarnsfamiljer, men desto svagare för par utan barn.

Två former av efterlevandeskydd finns i avtalsförsäkringarna. Dels ett som är kopplat till avtalspensionen, dels en tjänstegrupplivsförsäkring (TGL). Den sistnämnda är obligatorisk för samtliga anställda på arbetsmarknaden som omfattas av kollektivavtal. Utformningen av avtalspensionssystemens efterlevandeskydd skiftar mycket mellan avtalsområdena.

Förmånstagare till TGL är i regel make, registrerad partner, sambo och barn. Ersättningen består av ett grundbelopp på högst 6 prisbasbelopp (246 000 kronor), ett barnbelopp på högst 2 prisbasbelopp (82 000 kronor) och begravningshjälp på 0,5 prisbasbelopp (20 500 kronor).

Efterlevandeskyddet i avtalspensionssystemen är obligatoriskt för offentligt anställda, men frivilligt för flertalet privatanställda. Familjepension för privata tjänstemän är emellertid ett undantag som omfattar alla med en lön som överstiger socialförsäkringssystemets ersättningstak.

Tabell 8 visar den sammanlagda ersättningsnivån när en familj drabbas av dödsfall. Beräkningarna baseras på följande antaganden. En förälder, som är 40 år, avlider och efterlämnar en maka och två barn i åldrarna 5 och 9 år. De privatanställda har inte valt efterlevandeskydd (återbetalningsskydd) i sin avtalspension. Vi antar att samtliga personer uppfyller gällande villkor i respektive avtalsförsäkring. Den sammanlagda ersättningen från TGL beräknas till 430 500 kronor. Vi antar att beloppet placeras och utbetalas månadsvis under 10 år.

Efterlevande till statsanställda får den högsta sammanlagda ersättningen vid dödsfall. Under de första tre åren efter dödsfallet får de efterlevande 135 procent av den avlidnes inkomst om han tjänade 20 000 kronor i månaden. Även kommun- och landstingsanställda som har lön under ersättningstaket kan räkna med en ersättningsgrad på över 100 procent av den avlidnes lön. Ersättningen skulle kunna bli ännu högre om de offentligt anställda även valt återbetalningsskydd för sin premiebestämda tjänstepension. Ersättningsgraden för privatanställda är 91 procent om man tjänade 20 000 kronor i månaden och 66 procent för de som tjänade 30 000 kronor i månaden.

Anställda på avtalslösa företag har endast rätt till ersättning från det offentliga efterlevandeskyddet och då blir den sammanlagda ersättningen vid dödsfall knappt 66 procent om man tjänade 20 000 kronor i månaden och endast 50 procent vid 30 000 kronor i månaden.

Tabell 8: Sammanlagd ersättningsnivå under de första tre åren efter dödsfallet, bruttoersättning

	Privatanställd arbetare		Statsanställd		Kommun- och landstingsanställd		Privatanställd tjänsteman		Anställd utan kollektivavtal	
	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000
Månadslön	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000
Omställningspension och förlängd omställningspension enligt lag, kr/månad*	7 278	7 278	7 278	7 278	7 278	7 278	7 278	7 278	7 278	7 278
Barnpension enligt lag, kr/månad	5 972	7 708	5 972	7 708	5 972	7 708	5 972	7 708	5 972	7 708
Efterlevandepension till vuxen enligt tjänstepensionsavtal, kr/månad	0	0	4 800	4 800	3 000	4 500	0	0	0	0
Efterlevande pension till barn enligt tjänstepensionsavtal, kr/månad.	0	0	4 000	6 000	2 800	4 200	0	0	0	0
TGL, kr/månad	4 950	4 950	4 950	4 950	4 950	4 950	4 950	4 950	0	0
Total ersättning, kr/månad under de första	18 200	19 936	27 000	30 736	24 000	28 636	18 200	18 200	13 250	14 986
Ersättningens andel av den avlidnes lön	91 %	66 %	135 %	102 %	120 %	95 %	91 %	60 %	66 %	50 %

* Beräkning av efterlevandepensionsunderlaget: Fiktiv och faktisk pensionsbehållning för personerna med en månadsinkomst på 20 000: $(240\,000 \times 0,185 \times 25 + 800\,000/15,99)$ och för personerna med en månadsinkomst på 30 000: $360\,000 \times 0,185 \times 25 + 800\,000/15,99$

Döden är en vinstaffär för staten

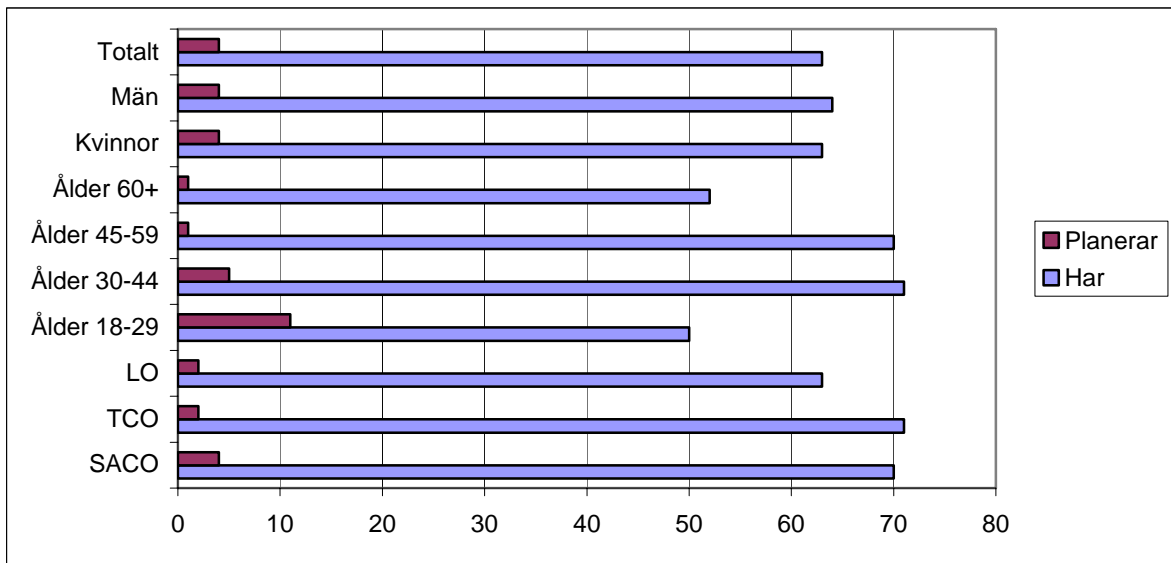
Sedan år 2000 har avgifterna för efterlevandepensionen genererat ett rejält överskott för staten. De senaste två åren blev överskottet cirka 7,5 miljarder kronor. I år kommer systemet att kosta 16 miljarder kronor, men avgiftsintäkterna hamnar på 21 miljarder kronor. Under perioden år 2008 till 2011 beräknar Försäkringskassan överskottet till 28 miljarder kronor.

Sex av tio har tecknat en olycks- och dödsfallsförsäkring

Två tredjedelar av samtliga intervjuade som deltog i Folksam undersökning känner till att kollektivavtalen innehåller försäkringsskydd som utgår i samband med dödsfall. Störst kännedom om förmånerna har personer som är organiserade inom LO-förbunden där 80 procent känner till skyddet. Motsvarande andel bland TCO:s medlemmar är 66 procent och 63 procent hos SACO:s medlemmar.

Sex av tio intervjuade har tecknat en olycks- och dödsfallsförsäkring. Därmed är det den mest förekommande personförsäkringen i vår undersökning. Andelen som planerar att teckna en olycks- och dödsfallsförsäkring är dock inte högre än 4 procent. Kvinnor och män är försäkrade i samma utsträckning. Sju av tio TCO- och SACO-medlemmar har en olycks- och dödsfallsförsäkring och 63 procent av LO-medlemmarna.

Diagram 13: Andel (%) som har eller planerar teckna en privat olycks- och dödsfallsförsäkring

Källa: Synovate/Folksam

Ålderdomen och tryggheten som pensionär

Sammanfattning

- Högre standard för pensionärerna.
- Den totala pensionsnivån för anställda med avtal varierar mellan 64 och 67 procent av slutlönen, medan anställda utan avtal får hälften av slutlönen i pension.
- Nästan sex av tio har tecknat en privat pensionsförsäkring
- Endast sex av tio känner till den kollektivavtalade pensionen

Av tabell 9 framgår att skillnaden i levnadsförhållanden mellan pensionärer och samtliga vuxna har minskat avsevärt under perioden 1980 till 2005. Pensionärernas disponibla inkomst har förbättrats med 30 procent under perioden 1991 till 2006. Under motsvarande period ökade den disponibla inkomsten för övriga i åldersgruppen 20 till 65 år med 21 procent. Utvecklingen har påskyndats av att allt fler omfattades av inkomst- och tilläggspensionssystemet samt tjänstepensionssystemen, som sammantaget ger nya generationer pensionärer bättre förutsättningar att bibehålla den levnadsstandard som de har byggt upp under sitt yrkesliv.

Tabell 9: Pensionärernas levnadsförhållanden jämfört med samtliga mellan 16-84 år, andel (%) ULF perioden 1980-81 till 2004-05

	Ålder 65-84		Samtliga 16-84	
	1980-82	2004-05	1980-81	2004-05
Bor i äganderätt eller bostadsrätt	57,3	71,3	61	66,6
Tillgång till bil	40,5	72,7	74,7	82,5
Har tillgång till fritidshus	25,6	37,8	40,6	45,7
Semesterresa senaste året (82-83)	39,6	45,3	60,3	63,5
Oro för den egna ekonomin	6,7	11,9	21,8	27,1
Saknar kontantmarginal	11,9	8,2	13,6	13,3
Ekonomisk kris	1,8	2,8	9,4	11,5

Källa: SCB, ULF

För nio år sedan infördes det nuvarande allmänna pensionssystemet, som bygger på livsinkomstprincipen. Ju mer man arbetar och tjänar desto mer pengar spar man in på sitt pensionskonto. På alla inkomster av tjänst upp till 30 000 kronor i månaden betalar man en avgift på 18,5 procent. Den största delen, 16 procent, bokförs på varje pensionssparares individuella konto, men pengarna används av staten för att betala pensionerna åt dagens pensionärer. Resterande del, 2,5 procent, överförs till pensionsspararnas egna konton i premiepensionssystemet. Ansvaret för värdeutvecklingen på dessa pengar ligger helt i våra egna händer som pensionssparare. Vi förväntas att aktivt placera vårt kapital i några av systemets närmare 800 fonder så att avkastningen blir så hög som möjlig. Avstår vi från detta val, placeras kapitalet i den statliga premiesparfonden.

Parallellt med förändringarna av det allmänna pensionssystemet har de kollektivavtalade tjänstepensionssystemen successivt övergått från förmåns- till avgiftsbestämda pensioner. Framöver kommer antalet tjänsteår och slutlönen inte avgöra pensionsnivån, utan avkastningen på inbetalda avgifter. Tjänstepensionssystemen har därför byggt upp valsysteem där anslutna pensionssparare kan välja mellan olika fonder och traditionella pensionsförsäkringar.

Tabell 10, som baseras på KPA: s pensionsprognos, visar att den totala pensionen blir mellan 64 till 67 procent av slutlönen för anställda som omfattas av kollektivavtal. Anställda som står utanför dessa avtal får endast en pension som motsvarar hälften av deras slutlön.

För låg- och medelinkomsttagare utgör tjänstepensionen ungefär 20 till 25 procent av den totala pensionen. Denna andel ökar till 40-50 procent för höginkomsttagarna.

En rimlig pension bör ligga på 70 procent av slutlönen. Då har man goda möjligheter att bibehålla sin erhållna standard som pensionär. För anställda med kollektivavtal finns det goda utsikter att nå denna nivå ifall man jobbar minst 40 år och aktivt väljer prisvärda premie- och tjänstepensionsfonder samt sparar i någon form, såsom pensionssparande, fonder och boendet. Om man har möjlighet att arbeta ett par år till efter 65 års ålder halveras sparbehovet. Situationen är avsevärt kärvare för personer som inte omfattas av tjänstepensionsavtalen. De måste spara dubbelt så mycket för att få en pension som motsvarar 70 procent av slutlönen. Det betyder att en person som tjänar 20 000 kronor i månaden skulle behöva spara minst 1 300 kronor i månaden i ett privat pensionssparande under 30 år för att nå denna pensionsnivå.

Tabell 10: Pensionsprognos för personer som är 41 år och varit anställda inom samma sektor sedan 1989² Ersättning kr/månad. Bruttoersättning

Inkomst	Privatanställd arbetare (SAF-LO)		Statsanställd (PA03)		Kommun- och landstingsanställd (KAP-KL)		Privatanställd tjänsteman (ITP)		Anställd utan kollektivavtal	
Månadslön i dag	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000	20 000	30 000
Månadslön vid 65 år (slutlön)	22 543	33 815	22 543	33 815	22 543	33 815	22 543	33 815	22 543	33 815
Allmän pension	11 693	17 541	11 693	17 541	11 693	17 541	11 693	17 541	11 693	17 541
Tjänstepension	2 790	4 176	3 273	4 909	2 809	4 226	3 345	5 017	0	0
Total ersättning	14 483	21 717	14 966	22 450	14 502	21 767	15 038	22 558	11 693	17 541
Andel av slutlön	64 %	64 %	66 %	66 %	64 %	64 %	67 %	67 %	52 %	52 %

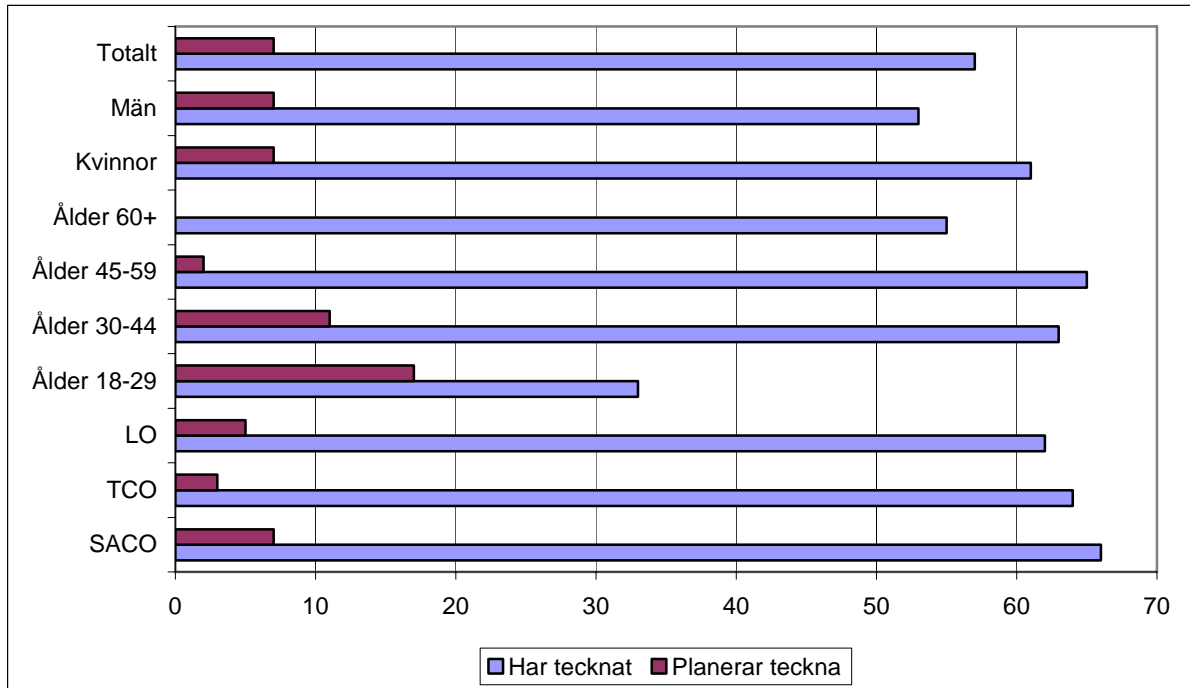
Fler kvinnor än män har tecknat en privat pensionsförsäkring

Knappt 60 procent av samtliga deltagare i Folksam's intervjuundersökning känner till att kollektivavtalen innehåller en pensionsförsäkring. Av personerna i åldersgruppen 18-29 år är det 61 procent som känner till detta medan endast 50 procent av personerna över 60 år. Av SACO-medlemmarna är det 65 procent som känner till de kollektivavtalade pensionsförmånerna medan motsvarande andel hos TCO-medlemmarna är 62 procent och 57 procent för LO-medlemmarna.

Nästan sex av tio som deltog i vår undersökning har tecknat en privat pensionsförsäkring. Pensionssparandet uppgår till 61 procent för kvinnor och 53 för männen. De flitigaste spararna hittar vi bland SACO:s medlemmar där två tredje delar har tecknat en pensionsförsäkring, medan 64 procent av TCO:s medlemmar och 62 procent av LO-medlemmarna. I åldersgruppen 18-29 år hittar vi den högsta andelen personer som planerar att teckna en pensionsförsäkring, 17 procent, vilket kan jämföras med att den genomsnittliga andelen som ligger på 7 procent.

² Pensionsprognos enligt KPA:S räkneseurra, se www.kpa.se

Diagram 14: Andel (%) som har eller planerar teckna en privat pensionsförsäkring

Källa: Synovate/Folksam

Svenskarnas förtroende för den offentliga välfärden

För att skapa oss en uppfattning om svenskarnas generella värderingar och förtroende för den offentliga välfärden har vi ställt fem frågor till samtliga intervjuade. Frågorna berör försäkringsskydd, sjukvård och äldreomsorg.

Av diagram 15 framgår att sju av tio tycker att ersättning vid sjukdom och arbetslöshet ska stå i proportion till lönen, det vill säga inkomstbortfallsprincipen. Övriga tycker att ersättningen ska vara lika för alla, den så kallade grundtrygghetsmodellen. Starkast stöd för inkomstbortfallsprincipen finner vi bland högutbildade och tjänstemän, medan grundtrygghetsmodellen har starkast stöd bland LO-medlemmar och personer över 60 år.

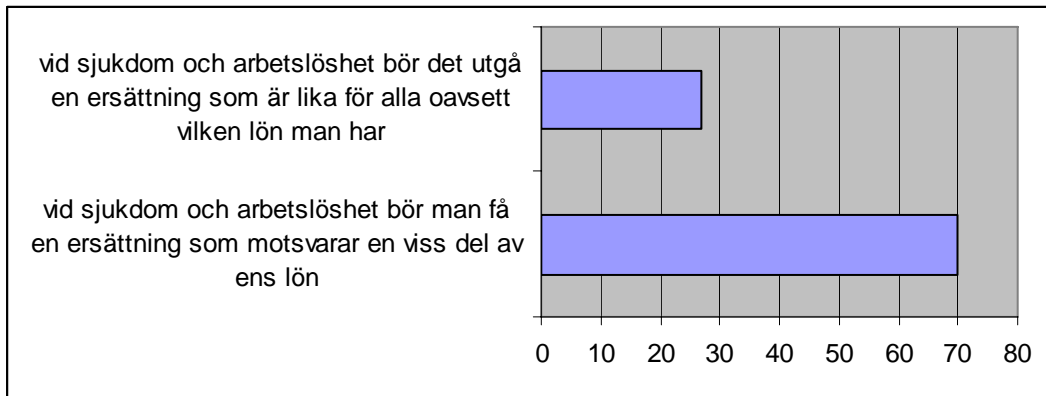
Vem har då störst ansvar för försäkringsskyddet vid arbetsoförmåga och pension? Nästan 40 procent av de intervjuade tycker huvuddelen av detta ansvar ska axlas av individen själv (diagram 16). En tredjedel tycker att samhället har störst ansvar och knappt en av tio tycker att arbetsgivaren ska ta detta ansvar. Den individualistiska uppfattningen har starkast stöd hos personerna i åldersgruppen 18-29 år där hälften stöder den ståndpunkten. Lägst stöd för denna uppfattning hittar vi hos personer i åldersgruppen 45 – 55 år (30 procent) och hos LO-medlemmarna (32 procent). Bland TCO-medlemmarna hittar vi det starkaste stödet för att samhället ska ha störst ansvar för försäkringsskyddet, 35 procent, medan 34 procent av LO-medlemmarna och 31 procent av SACO-medlemmarna tycker detsamma.

Vård och omsorg är viktigast att prioritera ifall statens ekonomi försämras. Det tycker sju av tio som medverkade i vår undersökning (se diagram 17). Endast 7 procent tycker att ersättning vid arbetslöshet, sjukdom, förtidspension och liknande ska prioriteras i en sådan situation. Var femte deltagare tycker att båda är lika viktiga att prioritera. Starkast stöd för att prioritera sjukvård och omsorg hittar vi bland personer i åldersgruppen 18 – 44 år och kvinnor. Att båda är lika viktiga att prioritera är en uppfattning som har starkast stöd hos LO-medlemmarna där var fjärde tycker detta.

Sjukvårdsförsäkring har 13 procent av samtliga intervjuade tecknat och 6 procent planerar göra det (se diagram 18). Var femte person i åldersgruppen 18-29 år har tecknat en sådan försäkring och nästan lika många i åldersgruppen 30-44 år. Bland SACO-medlemmar har 15 procent tecknat en sjukvårdsförsäkring. Motsvarande andel bland LO-medlemmarna är 12 procent och 10 procent bland TCO-medlemmarna.

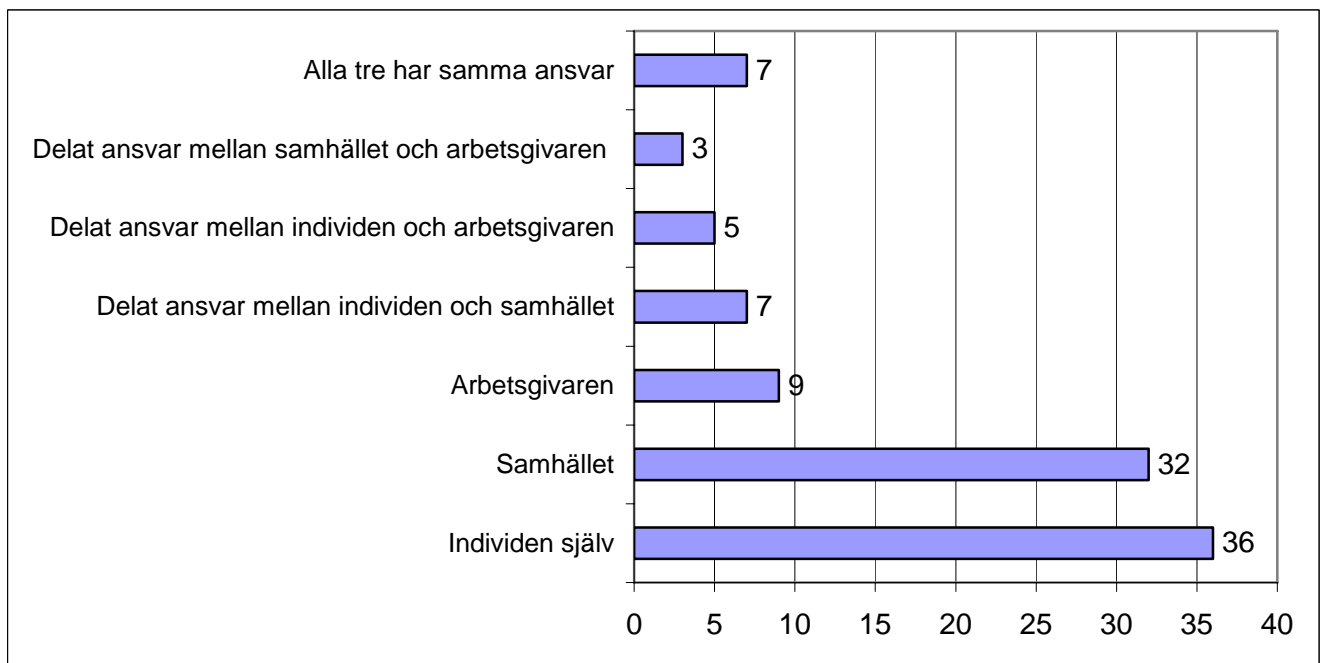
För att få en uppfattning om förtroendet för den svenska äldreomsorgen så har vi frågat samtliga intervjuade om de har ett intresse av att köpa en äldreomsorgsförsäkring ifall det var möjligt. Hela 40 procent svarar ja på denna fråga, medan 50 procent svarar nej (se diagram 19). Störst är intresset hos åldersgruppen över 60 år där 45 procent skulle vilja köpa en äldreomsorgsförsäkring. Hos fackliga medlemmar är intresset störst bland LO-medlemmarna, 39 procent, och lägst hos SACO-medlemmarna, endast 35 procent.

Diagram 15: Vad av följande stämmer bäst överens med din egen åsikt?

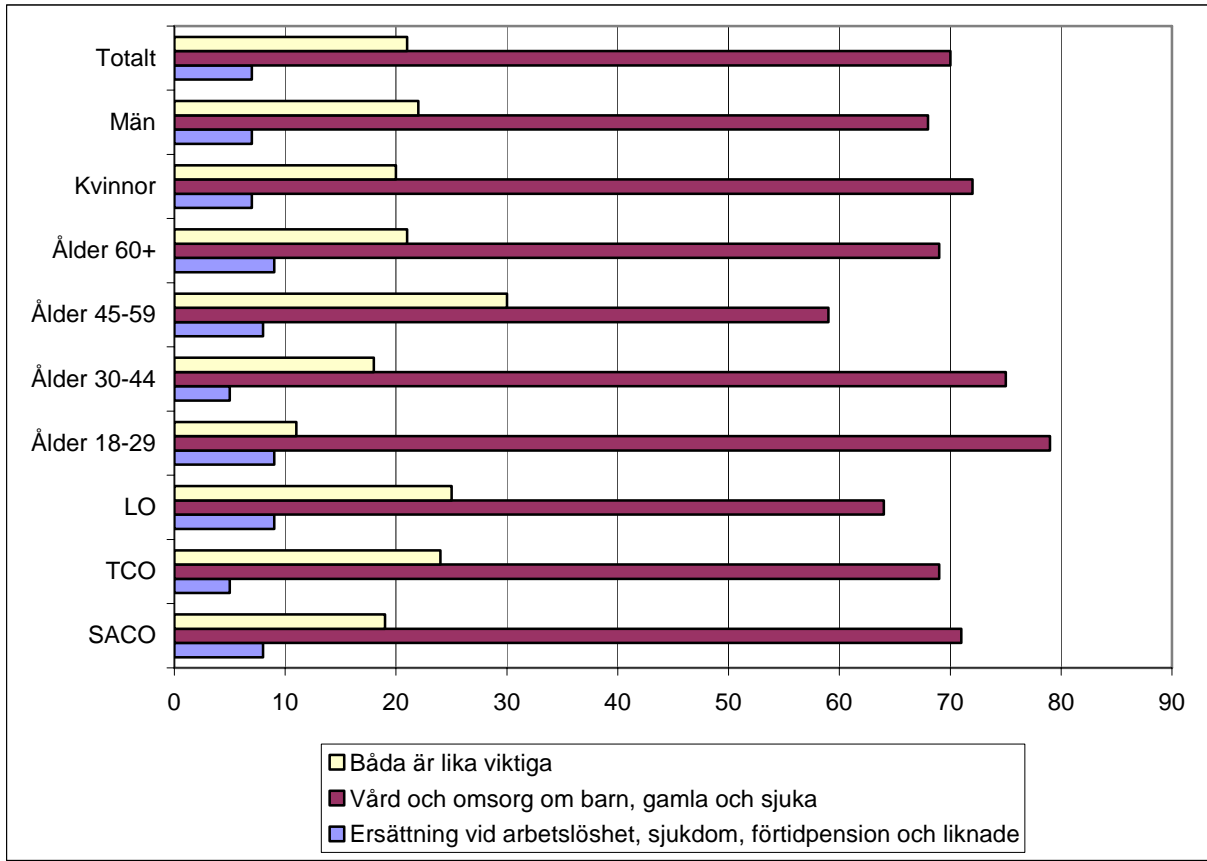
Källa: Synovate/Folksam

Diagram 16: Vem tycker du har störst ansvar för att människor har ett försäkringsskydd vid sjukdom, arbetslöshet eller pensionering? (Andel %)

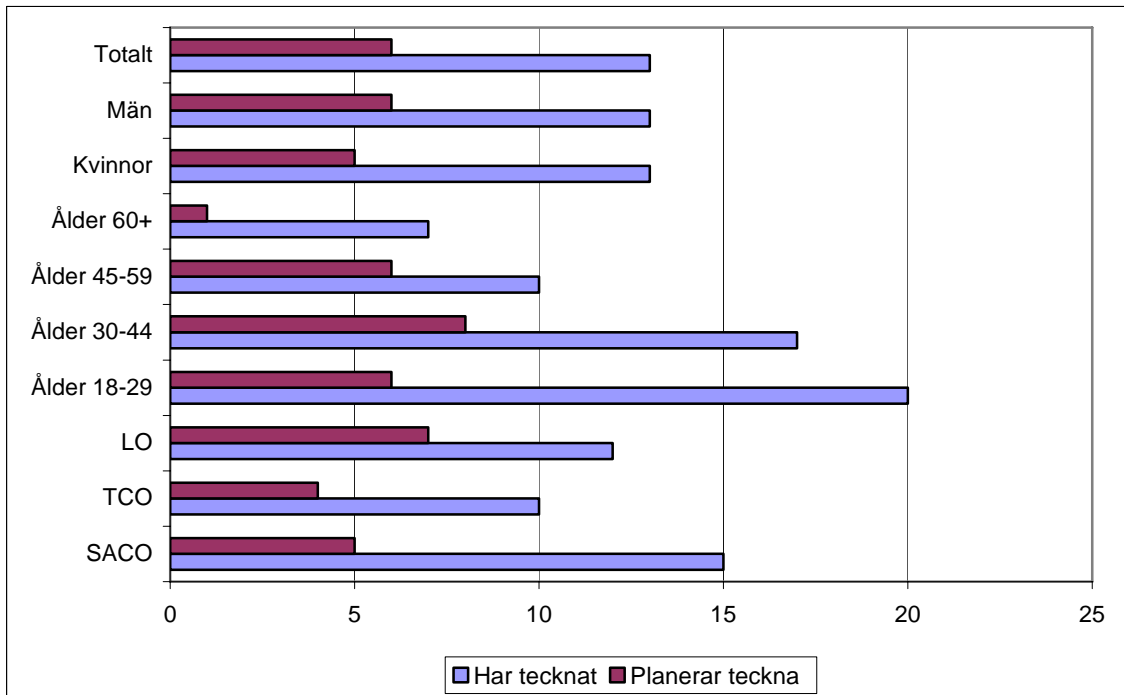
Källa: Synovate/Folksam

Diagram 17: Om statens ekonomi försämras vad tycker du är viktigast att staten prioriterar att lägga pengarna på?

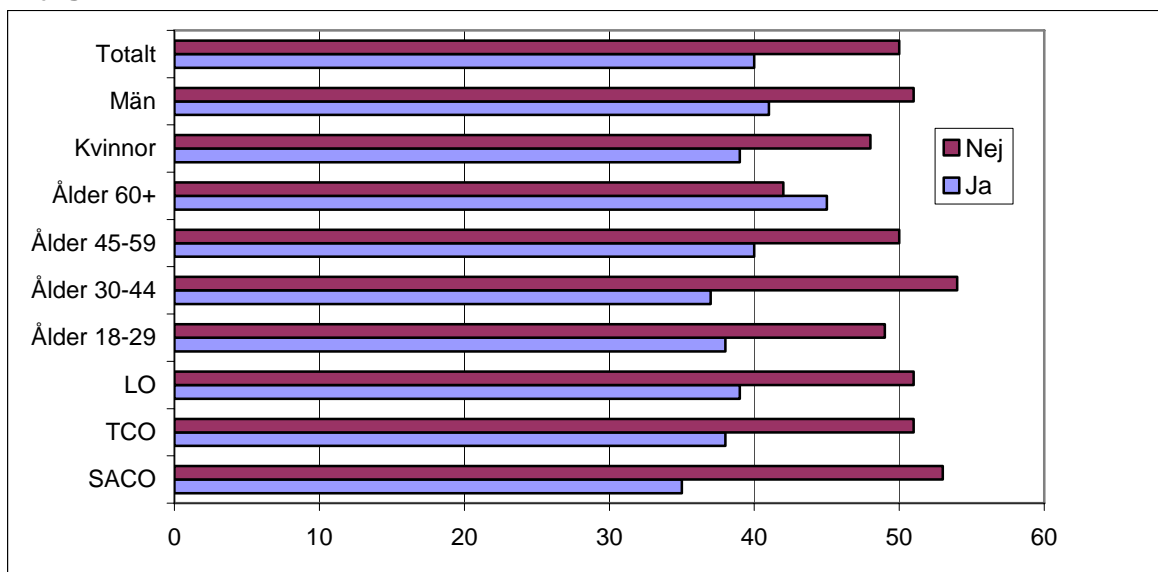
Källa: Synovate/Folksam

Diagram 18: Andel (%) som har eller planerar teckna en sjukvårdsförsäkring

Källa: Synovate/Folksam

Diagram 19: Andel (%) som skulle teckna en äldreomsorgsförsäkring ifall det var möjligt.

Källa: Synovate/Folksam

Slutsatser

När olyckan är framme kan de flesta löntagarna i Sverige räkna med att social- och avtalsförsäkringarna tillsammans ger ett tillfredställande ekonomiskt skydd under en längre period. Men det gäller långt ifrån alla. Står man utanför avtalsförsäkringssystemen och samtidigt saknar privata försäkringslösningar kan sjukdom, arbetsskada eller arbetslöshet bli en hård prövning. Detta är inte något nytt, men förändringarna i social- och arbetslöshetsförsäkringen under senare år riskerar att öka klyftan mellan välfärdens in- och outsiders.

Sänkta ersättningsnivåer, förändrade skatteregler samt striktare och svårbegripliga villkor leder till att standartryggheten i, och förtroendet för socialförsäkringarna successivt urholkas. Socialförsäkringssystemet är på reträtt och avtalsförsäkringsbolagen och de kommersiella försäkringsbolagen kan därför förväntas skjuta fram sina positioner de närmaste åren.

Reträtten skulle bli mindre smärtsam om den skedde i ordnade former, vilket inte är fallet. Regeringen har i likhet med dess föregångare först och främst haft statsfinansiella motiv framför försäkringsmässiga när förändringarna i socialförsäkringarna har drivits igenom. Istället för att finansiera sina politiska förslag via skattesystemet eller besparingar har man ägnat sig åt dold beskattning genom att låta socialförsäkringarna ge rejäla överskott. Uppskattningsvis 78 miljarder kronor de kommande fyra åren. Det har sagts många gånger förut, men tåls att upprepas. Sverige behöver en bred politisk överenskommelse för framtidens socialförsäkringssystem. Därför är det hög tid att den sedan länge utlovade parlamentariska utredningen omgående tillsätts.

Vår intervjuundersökning visar att förtroendet för den offentliga välfärden sviktar. Många tvivlar på att socialförsäkringarna och äldreomsorgen ska klara att leverera en trygghet som svarar mot deras förväntningar. En indikation på detta är andelen människor som efterfrågar privata personförsäkringar. Närmare var tredje person har tecknat en sjuk- eller arbetslöshetsförsäkring. Sannolikt ökar nu intresset för dessa försäkringar när lågkonjunkturen fördjupas. Även traditionellt pensionssparande kan förväntas öka när andra sparformer upplevs mer osäkra.

Fortfarande är det få som har eller planerar att teckna en sjukvårdsförsäkring, vilket kan ses som ett gott betyg för sjukvården. Detsamma kan dock inte sägas om äldreomsorgen. Nästan 40 procent skulle vilja köpa en äldreomsorgsförsäkring ifall det var möjligt.

En annan bidragande orsak till att efterfrågan på privata försäkringar ökar kan vara att många löntagare har bristande kännedom om kollektivavtalens försäkringsförmåner. Mellan 40 till 50 procent känner nämligen inte till att avtalen ger ekonomiskt ersättning vid sjukdom, arbetslöshet och pension.

Det finns alltså en risk att många människor överförsäkras på vissa områden medan andra är mer oskyddade. Fackets och arbetsgivarnas informationsinsatser måste därför förbättras och rutinerna vid försäkringsärenden förenklas och effektiviseras. Trygghet skapas inte av många försäkringar utan av rätt försäkring.